

En önemli endüstriyel miraslarımızdan biri korunacak Çaydamar madencilik müzesi

Çetin ONUR
TTK Genel Müdür Yrd.

Zonguldak taşkömürü havzasının en eski üretim alanlarından biri olan ve tasmana neden olmaması için faaliyeti 1994 yılında durdurulmuş bulunan Çaydamar İşletmesi, madencilik müzesi olarak yeniden düzenlenecek.

Çaydamar'da kömür üretimi 1890 dolaylarında başlamış. Sahayı, 1892 yılından millileştirmenin yapıldığı 1937 yılına değin Fransız sermayeli Ereğli Şirket-i Osmaniyesi'nin çalıştırdığı; ve kuyunun işletmeye alındığı 1950 yılında değin de üretimin yalnızca yüzeye yakın yerlerde yapılabildiği bilinmekte.

Bugün bütünüyle Zonguldak kentinin içinde kalmış olan işletme alanında 41 milyon ton kömürün bulunduğu tahmin edilmektedir.

Müze projesinin amacı, ülkede sanayileşmenin öncüsü ve madenciliğin simgesi olmuş yeraltı taşkömürü madenciliğini, bir endüstriyel miras olarak koruyup gelecek kuşaklara taşımak. Ancak müze, yörede turizm sektörünün gelişmesine de yol açacağından, bugüne değin yalnızca madencilğe bağımlı ve tek boyutlu gelişmiş bulunan Zonguldak kentinin, Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) üzerindeki istihdam baskısını da azaltabilecektir. Bunların dışında, projenin, madencilik öğrenimi gören öğrenciler için, eğitime yönelik yararı da olacaktır.

Endüstriyel miraslar korunuyor, madencilik müzeleri yaygınlaşıyor

İnsanlığın önemli miraslarından kabul edilen endüstriyel tesisler bütün dünyada giderek daha fazla önemsenmekte ve koruma altına alınmaktadır. Örneğin, 1997'de Strasburg'da toplanan Avrupa Konseyi İkinci Zirvesinde alman karar doğrultusunda, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 41 ülke tarafından endüstriyel kültür etkinlikleri başlatılmıştır. Bu anlam-

da, madencilik müzeleri de yaygınlaşmaktadır. Dünyadaki madencilik müzelerinin bilinen örnekleri şunlardır:

- Kömür madenciliğinde en eski ülkelerden birisi olan İngiltere'de, kapatılan ocakların müzeye dönüştürülmesiyle oluşturulan Woodhorn Kömür İşletmesi ve Kilise Müzesi, Washington 'F' Pit Müzesi, İngiltere Milli Kömür Madenciliği Müzesi - Capouse Colliery, Avrupa'nın en popüler açık hava müzesi olarak bilinen Beamish - Kuzey İngiltere Açık Hava Müzesi.
- Almanya'da Bochum kentinde tamamen maket biçiminde oluşturulan madencilik müzesi ile Dortmund yakınında kapatılmış bir kömür madeninin dönüştürülmesiyle oluşturulan Bochum Müzesi.
- Japonya'da, Hokkaido Adasında, tarihi Yubari madenci köyünün restore edilmesiyle oluşturulan Yubari Kömür Madenciliği Müzesi.

İşletmenin şimdiki durumu

Faaliyeti durdurulduğunda, Kurumun Üzülmez Müessesinin iki işletmesinden biri olan Çaydamar İşletmesinde, +50/-100 katlarında 3 ocaktan günde toplam 600 ton dolayında üretim yapılmaktaydı

Üretimin durdurulmasından sonra kullanılabilir ya da hurda olarak değerlendirilebilir durumda bulunan makine, donatım ve malzemenin büyük oranda alındığı işletmeden halen, yalnızca Zonguldak Merkez Lavvuarının su gereksinmesinin (3.600 mVgün) karşılanması amacıyla yararlanılmaktadır.

İşletmenin karo alanı 18.000 m² ve aktif yeraltı açıklıkları toplamı 1.700 metredir. İşletmede bulunan tesislerin başlıcaları da şunlardır:

- Tertip yazıhanesi, lambahane, idari bina, ambar, tamirhane, kompresör ve vinç binası, tumba, vantilatör, bant yükleme tesisi gibi yüzey tesisleri.
- Çaydamar kuyusu (Boyu: 215 m, kesiti: 9,08

m² daire, çapı: 3,4 m, katları: -100 ve -200. Kuyu vincinin bulunduğu bina ile vinç tamburu 10° yatmış ve kuyu şovelmam eksenden kaymış durumdadır. Kuyu şovelmam 2,9 m x 2,9 m x 18 m boyutlarında ve kare prizma biçimindedir.)

- Desandıriler (243 varagelinin uzunluğu 240 m, kesiti B8 ve eğimi 29°; 111 varagelinin uzunluğu 114 m, kesiti B8 ve eğimi 54".)
- Lağımlar (Kesitleri B8 ve BIO; -100 katındaki toplam uzunluk yaklaşık 1.150 m)
- Zincirli konveyörler, kömür tumba tesisleri.

Ocak turnesinin ardından bir bardak içkinin keyfi

Çaydamar Madencilik Müzesinin bir çekim merkezi haline gelebilmesi için müzede, geçmişte kullanılmış ve özelliği bulunan çeşitli malzemelerin sergilenmesi ve çeşitli sosyal tesislerin yer alması tasarlanmaktadır. Toplam 37.835 m² yüzölçümündeki bir alanı kaplayacak müze kompleksinin son biçimi ayrıntılı çalışmalar sonrasında belirlenecek olmakla birlikte, aşağıdaki ünitelerin de müzede yer alması düşünülmektedir:

- Pastane, kafeterya, bar, lokanta, market, kitap satış yeri, konferans salonu vb gibi tesisler;
- Havza madenciliğinin gelişimini gösteren madencilik sergisi, sürekli slayt ve video gösterim yerleri, maden emniyet lamba koleksiyonu, madenci giysileri sergisi, maden plan-harita-rapor vb sergisi, havzanın ilk yıllarındaki yaşam biçimine göre döşenmiş ev;
- karo sahasında seyreden tren, vagona koşulmuş ve binek olarak kullanılan katır;
- Kuyu başı tertip yeri, lambahane, yeraltı maden işletmesi.

Müzede, bir yer altı maden ocağında bulunan tüm makine ve donatım çalışır durumda olacaktır. Örneğin, ziyaretçiler, "tertup" yerinde toplanacak, genel bilgileri dinledikten sonra eski dönemde ocağa girmeden önce verilene benzer biçimde hazırlanmış kuru katığını alacak, kuyudan -100 katma inecek, anayol ve kömür

kazısının yapıldığı temsili bir uzun ayağı görebilecektir.

Müze gelecek ziyaretçiler için, belki de benzerini tatmadıkları heyecanlı bir ocak turnesinden sonra barda yudumlayacakları bir bardak içkinin ya da lokantada yiyecekleri bir öğün yemeğin keyfi her halde başka olacaktır.

Yapılması gerekenler

Müzenin işletmeye alınması için aşağıdaki işlerin yapılması gerekmektedir:

- Müzeyi işletecek tüzel kişiliğin oluşturulması, elemanların atanması ve gerekli finansmanın temini;
- Danışmanlık hizmetlerinin tedariki, detay mimari ve mühendislik projelerinin hazırlanması;
- Kuyu dibinden itibaren yaklaşık 150 m galeri sürülmesi, kuyunun insan nakline uygun hale getirilmesi, yeraltı maden tesis, makine ve donatımının bakımı, onarımı, tedariki ya da imalatı;
- Yerüstü bina ve tesislerinin aslına sadık kalınarak restorasyonu, bakım-onarım ya da yenilerinin yapımı ve çevre düzenlemesi.

Müzenin işletmeye alınabilmesi için gereken tüm çalışmaların 3-4 yılda tamamlanabileceği ve bunların toplam maliyetlerinin de yaklaşık 1,5 milyon USD olacağı tahmin edilmektedir.

Müzenin, işletmeye alınışının ardından, yaklaşık 10 yıl süreyle yeni tesisler eklenerek geliştirilmesi öngörülmektedir.

Müze projesini gerçekleştirecek tüzel kişilikte, dünyadaki örneklerine benzer biçimde, yöredeki diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da temsil edilmeleri istenmekte, Tanıtma Fonu gibi yurtiçi ve Avrupa Birliği gibi yurtdışı kuruluşların finansman destekleri aranmaktadır.